

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาพลเมืองดีเป็นเป้าหมายในการจัดการศึกษามานับเป็นเวลานานแล้ว ไม่ว่าจะเป็นประเทศใดก็ตาม รัฐได้ใช้ระบบการศึกษาเป็นเครื่องมือสร้างบุคคลให้สอดคล้องกับค่านิยมที่ยึดถืออยู่ในสังคม ตลอดจนให้บุคคลมีความรู้และทักษะที่จำเป็นเพื่อจรรโลงค่านิยมดังกล่าวในสังคมให้คงอยู่ตลอดไป¹ ด้วยเหตุนี้โรงเรียนจึงเป็นสถาบันที่สำคัญ เพราะโรงเรียนมีหน้าที่โดยตรงและเป็นสถาบันที่มีความพร้อมกว่าสถาบันอื่น ๆ ในการสร้างพลเมืองดีให้แก่สังคม ดังที่สมิท (Smith), ครูสต์ (Krouse) และแอตคินสัน² (Atkinson) ได้กล่าวไว้ว่า "ในสังคมประชาธิปไตยโรงเรียนมีความรับผิดชอบในการเตรียมประสบการณ์ที่จะทำให้นักเรียนสามารถมีส่วนร่วมในการปกครอง ถ้าประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการของกลุ่ม ขาดความซาบซึ้งและเห็นคุณค่าของสถาบันประชาธิปไตยและความสามารถในการดำรงชีวิต ตลอดจนการทำงานร่วมกับสมาชิกอื่น ๆ ในสังคมเดียวกันแล้ว รากฐานของระบบการปกครองก็จะล้มเหลว" ดังนั้นจะเห็นได้ว่าจุดหมายปลายทางของการศึกษาคือการสร้างพลเมืองดี ซึ่งคำว่าพลเมืองดีนั้นก็มิใช่ให้ -

---

¹Chester W. Harris, "Citizenship Education," Encyclopedia Of Educational Research. 3rd edition (New York: The Macmillan Company, 1960), p. 206.

²Edward W. Smith, Stanley W. Krouse, and Mark M. Atkinson, "Social Studies Program," The Educator's Encyclopedia (New York: Prentice-Hall, Inc., 1969), p. 347.

ความหมายและคำจำกัดความไวต่าง ๆ กัน เช่น ฮิวส์³ (Hughes) กล่าวว่า พลเมืองดี จะต้องมีความประพฤติดังนี้

1. เชื่อฟังกฎหมาย
  2. ช่วยเหลือรัฐบาลและเพื่อนร่วมชาติ
  3. รับผิดชอบในการเสียภาษีอากร
  4. ไม่ละเมิดอำนาจศาล
  5. ให้ความช่วยเหลือผู้รักษากฎหมาย เพื่อให้กฎหมายมีอำนาจใช้บังคับ
  6. ต้องใช้สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้ง เพื่อให้ได้รัฐบาลที่ดีมาปกครองประเทศ
  7. ต้องมีความสัมพันธ์กับรัฐบาล อย่างน้อย 3 ประการ คือ
    - ก. ต้องฝึกฝนตนเองในการมีส่วนร่วมออกกฎข้อบังคับขององค์การ และสมาคมที่ตนเป็นสมาชิก และเชื่อฟังกฎข้อบังคับนั้น ๆ
    - ข. ต้องทำงานของตนให้ดีที่สุด ซื่อสัตย์ต่ออาชีพ และบุคคลร่วมอาชีพ
    - ค. ใช้ความสามารถและสติปัญญาของตนให้เป็นผลดีที่สุด
  8. ในยามสงครามต้องสมัครเป็นทหารเพื่อป้องกันประเทศ
- และ เอดวิน เฟนตัน⁴ (Edwin Fenton) เห็นว่า พลเมืองดีต้องเป็นผู้ที่ซื่อสัตย์ และค่านิยมที่เหมาะสม นั่นคือเป็นผู้ที่ต่อการจะมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น และมีความรับผิดชอบต่อกระบวนการทางการเมือง มีความเชื่อมั่นในเกียรติภูมิของบุคคล ยอมรับฟังคำโต้แย้งจากทุกด้าน มีทักษะและความสามารถในการแสวงหาความรู้ สามารถวิเคราะห์เรื่องต่าง ๆ เช่น สุนทรพจน์ และการหาเสียง เป็นต้น เพื่อสามารถที่จะแยกสาระที่ไม่ตรงกับความเป็นจริงได้

³Ray Osgood Hughes, Building Citizenship (rev. ed. by C.H.W. Pullen; Boston: Allyn and Bacon, 1959), p. 21.

⁴Edwin Fenton, The New Social Studies (New York: Holt Rinehart and Winston, Inc., 1967), p. 25.

สำหรับในประเทศไทยนั้น รัฐบาลก็ได้พยายามดำเนินการเพื่อให้พลเมืองทุกคน เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ โดยจัดวางโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการพัฒนาพลเมืองดี ในระบอบประชาธิปไตย โครงการเร่งรัดพัฒนาชนบท โครงการพัฒนาชุมชน และโครงการ ปลุกฝังความเป็นประชาธิปไตย เป็นต้น ทางด้านการศึกษานั้นรัฐบาลได้หวังให้การศึกษา เป็นเครื่องมือสร้างเยาวชนให้เป็นพลเมืองดีของชาติ ดังได้กำหนดไว้ในแผนการศึกษาชาติ ข้อที่ 1 ว่า

รัฐมีความมุ่งหมายให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษาตามควรแก่เอกลักษณ์ เพื่อให้เป็น พลเมืองดี มีศีลธรรม และวัฒนธรรม มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ มีสุขภาพสมบูรณ์ มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย มีความรู้ความสามารถที่จะประกอบอาชีพ และทำคุณประโยชน์แก่ ประเทศชาติได้⁵

แม้รัฐจะเห็นความสำคัญในการสร้างพลเมืองดีตามวิถีทางประชาธิปไตย และได้ ดำเนินการเพื่อสร้างพลเมืองดีด้วยประการต่าง ๆ ดังกล่าว แต่การสร้างพลเมืองดีของเรา ยังไม่บรรลุผลตามต้องการ เพราะประเทศไทยก็เช่นเดียวกับประเทศที่กำลังพัฒนาอื่น ๆ ที่ มักปรากฏว่าความอ่อนแอทางการเมือง การปกครองเป็นผลให้การพัฒนาค้านอื่น ๆ มีอุปสรรค ไปด้วย จะเห็นได้ว่าแม้ประเทศไทยจะเริ่มมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยมาตั้งแต่ พ.ศ. 2475 แล้วก็ตาม แต่มีชาวไทยจำนวนมากไม่น้อยที่ยังมิได้ตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ของตน ในฐานะพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง จากการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน ราษฎรที่ผ่านมาแล้ว ในการเลือกตั้งครั้งสำคัญ 12 ครั้ง มีเพียงครั้งเดียวที่มีผู้ไปใช้สิทธิ เลือกตั้งเกินร้อยละ 50 ของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง คือการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 ที่มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งเป็นร้อยละ 57.33⁶ แม้แต่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่

⁵กระทรวงศึกษาธิการ, "แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503," รายงานการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ 2513 (กองวางแผนการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ), หน้า 1.

⁶กองเลือกตั้ง กรมมหาดไทย กระทรวงมหาดไทย, รายงานการเลือกตั้งสมาชิก สภาผู้แทนราษฎร, เล่มที่ 1, หน้า 75.

ได้รับเลือกตั้งเองก็ยังคงขาดความรู้ ความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของตน เป็นสาเหตุให้
เกิดความปั่นป่วนวุ่นวายทางการเมือง ในระยะ 40 ปีของการปกครองระบอบประชาธิปไตย
นี้ ประเทศไทยได้มีการปฏิวัติ ยุบรัฐสภา และยกเลิกรัฐธรรมนูญหลายครั้ง แม้การปฏิวัติ
ครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 เพื่อยกเลิกรัฐธรรมนูญที่ประกาศใช้เมื่อ
พ.ศ. 2511 คณะปฏิวัติก็ได้อ้างว่า

... นับแต่ประเทศไทยได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511 และได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้
แทนราษฎร ปราบกฏว่าใครมีบุคคลมางจำพวกอาศัยสิทธิตามรัฐธรรมนูญ
ยุบมรดกทำลายสิทธิพลทั้งภายในและภายนอกสุภานิติบัญญัติก่อ
กวนการบริหารราชการของรัฐบาลให้ดำเนินไปด้วยความยาก
ลำบากและล่าช้าไม่ทันต่อเหตุการณ์ ทั้งกระทำการเพื่อแสวงหา
ประโยชน์ส่วนตน... การแก้ไขสถานการณ์ดังกล่าวจะดำเนินการ
การตามวิถีทางรัฐธรรมนูญยอมไม่ทันต่อเหตุการณ์ จึงจำเป็นต้อง
ใช้วิธีการยี่ออำนาจการปกครองเพื่อให้สามารถแก้ไขสถานการณ์
โดยเฉียบขาดและฉับพลัน?

นอกจากไม่เห็นความสำคัญในสิทธิและหน้าที่ของตนในฐานะพลเมืองของสังคม
ประชาธิปไตยแล้ว ประชาชนชาวไทยจำนวนไม่น้อยยังขาดความเคารพกฎหมายบ้านเมือง
จะเห็นได้จากข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์เป็นประจำอยู่ทุกวัน ซึ่งมีทั้งคดีอาชญากรรม ปล้นทรัพย์
หลอกหลวง ข่มขืน แม้จะมีการใช้บทลงโทษผู้กระทำผิดอย่างรุนแรง แต่ก็ยังมีเหตุร้ายเกิดขึ้น
เสมอ ทั้งนี้อาจเกิดจากประชาชนไม่เคารพกฎหมาย ไม่มีความยับยั้งชั่งใจ ขาดความระมัด
ระวัง ขาดคุณธรรม หรืออาจเกิดจากศีลธรรมเสื่อมโทรม ความเจริญทางจิตใจไม่สัมพันธ์
กับความเจริญทางวัตถุ บุคคลที่ขาดการศึกษาอบรมทางจิตใจ เมื่อเกิดความรู้สึกลอยๆได้

---

7 ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 6, ราชกิจจานุเบกษา, ฉบับพิเศษ, เล่มที่ 88,
ตอนที่ 124 (18 พฤศจิกายน, 2514), หน้า 463.

เพื่อเป็นเครื่องบำรุงความสุข ก็อาจแสวงหาโดยทางทฤษฎี หรือประกอบอาชีพการงานขึ้น
โดยง่าย⁸

ปัญหากังกล่าวทั้งหมดสะท้อนให้เห็นถึงความบกพร่องของการจัดการศึกษาอบรม
เพื่อสร้างพลเมืองดีในประเทศไทย ทั้ง ๆ ที่มีหลักสูตรวิชาหน้าที่พลเมืองสอนในโรงเรียน
และวิชานี้นับว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญอันหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้เรียนก้าวไปถึงเป้าหมายของการ
เป็นพลเมืองดี ดังที่ เวสเลย์ (Wesley) และ วองสกี (Wronski)⁹ กล่าวไว้ว่า
"พลเมืองที่สามารถทำหน้าที่ของตนได้อย่างฉลาดมีความสำคัญและเป็นที่ต้องการในสังคม
ประชาธิปไตยมากกว่าในสังคมเผด็จการ ดังนั้นการศึกษาหน้าที่พลเมืองจึงมีความสำคัญ
ในสังคมของเรา และควรถือเป็นหัวใจของการสอนสังคมศึกษา"

เมื่อศึกษาหลักสูตรวิชาหน้าที่พลเมืองดูแล้วจะเห็นว่าน่าสนใจมาก เพราะกำหนด
ให้นักเรียนได้เรียนรู้ถึงหน้าที่ของตนในฐานะพลเมืองของชาติ ให้มีความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย
เบื้องต้น การครองเรือน การครองตนในวัยรุ่น ตลอดจนเรื่องเกี่ยวกับเศรษฐกิจ สังคม
และการเมือง เรื่องต่าง ๆ เหล่านี้จะทำให้เยาวชนเข้าใจสิทธิและหน้าที่ในฐานะสมาชิก
ของสังคมประชาธิปไตย และทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติตามวิถีทางของตนได้ ในฐานะ
ที่เป็นครู ผู้วิจัยจึงคิดถึงเรื่องที่อยู่ใกล้ตัวที่สุด คือ การสอนวิชาหน้าที่พลเมืองในปัจจุบัน
มีสภาพการเรียนการสอน ปัญหาและอุปสรรค เป็นอย่างไรจึงไม่ดำเนินไปตามวัตถุประสงค์
ที่วางไว้ ครูผู้สอนมีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอย่างไรในการสอนหน้าที่พลเมือง
นักเรียนมีความต้องการและข้อเสนอแนะอย่างไรในการเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง โดยทำการ

---

⁸ กองวิจัยและวางแผน กรมตำรวจ, สภาพและสาเหตุของอาชญากรรม (เอกสาร
ประกอบการสัมมนาเรื่องการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม สำนักงานสถิติแห่งชาติ,
สำนักนายกรัฐมนตรี้, 2512), หน้า 36.

⁹ Edgar B. Wesley and Stanley P. Wronski, Teaching Social
Studies In High School. 4th edition (Boston: D.C. Heath and
Company, 1958), p. 482.

ศึกษาการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ทั้งนี้เพราะในปัจจุบันผู้จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในปี พ.ศ. 2514 จำนวนผู้จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีจำนวนถึง 279,100 คน¹⁰ ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะเป็นกำลังที่สำคัญของประเทศชาติในอนาคต ดังนั้นข้อค้นพบนี้อาจเป็นแนวทางในการปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้น เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษาอันจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ทั้งในด้านวัตถุประสงค์ของการสอน วิธีสอน กิจกรรมประกอบการสอน อุปกรณ์การสอนที่ครูใช้ ตลอดจนการวัดผลการเรียนการสอน

2. เพื่อศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคในการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมือง ตลอดจนความต้องการ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของครูและนักเรียน เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นต่อไป

3. เพื่อนำผลที่ได้มาเป็นแนวทางในการปรับปรุงการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ขอบเขตของการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ

1. ครูผู้สอนวิชาหน้าที่พลเมืองในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งกำลังสอนอยู่ใน

¹⁰กระทรวงศึกษาธิการ, แผนพัฒนาการศึกษา ฉบับที่ 3 (2515-2519)

โรงเรียนรัฐบาล 10 โรงเรียน ในเขตกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2515 จำนวน 20 คน

2. นักเรียนที่กำลังเรียนอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-2 และ 3 จำนวน 300 คน จากโรงเรียนรัฐบาล 10 โรงเรียน ในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีทั้งโรงเรียนชาย โรงเรียนหญิง และโรงเรียนสหศึกษา และเป็นโรงเรียนเดียวกันกับโรงเรียนของกลุ่มตัวอย่างประชากรครู

3. การวิจัยครั้งนี้เกี่ยวข้องกับการจัดการสอน และการดำเนินการสอนวิชาหน้าที่พลเมือง ความคิดเห็นของครู และนักเรียน รวมทั้งปัญหาและแนวทางแก้ไข

ข้อตกลงเบื้องต้น

คำตอบที่ได้จากแบบสอบถาม ไม่มีความแตกต่างกับความประเทของโรงเรียน และเพศของครูและนักเรียน

สภาพการเรียนการสอนในห้องเรียนที่ทำการสังเกตการสอนนั้น เป็นสภาพที่เป็นอยู่ตามปกติ ไม่มีการเตรียมล่วงหน้าเป็นพิเศษ

คุณค่าของการวิจัย

1. ครูผู้สอนหน้าที่พลเมืองจะได้เห็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมือง เพื่อที่จะไปปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพตามความมุ่งหมายที่ระบุไว้ในแผนการศึกษาชาติต่อไป

2. ผู้บริหารการศึกษา หรือนักการศึกษาอาจนำผลจากการวิจัยไปวิเคราะห์เพื่อหามาตรฐานที่เหมาะสมในการปรับปรุงหลักสูตร ประมวลการสอน แบบเรียน อุปกรณ์การสอน ตลอดจนการปรับปรุงคุณภาพของครู

3. ผู้บริหารโรงเรียนอาจใช้ข้อมูลนี้ไปประกอบการพิจารณาจัดครูเข้าทำการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองได้อย่างเหมาะสม ตลอดจนจัดบริการต่าง ๆ แก่ครูและนักเรียนได้เหมาะสมยิ่งขึ้น

4. สถาบันฝึกหัดครูอาจใช้ผลการวิจัยเป็นแนวทางในการปรับปรุงหลักสูตรและเนื้อหาวิชาของการฝึกหัดครู เพื่อผลิตครูที่มีประสิทธิภาพในการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองระดับชั้นมัธยมศึกษา

5. เพื่อเป็นแนวทางแก่นักการศึกษานักเรียนจะค้นคว้าและวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ต่อไป

ความจำกัดของการวิจัย

แบบสอบถามที่ใช้อาจสื่อความหมายได้ไม่ชัดเจนพอซึ่งมีผลให้คำตอบไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ผู้วิจัยต้องการ

ผู้ตอบแบบสอบถาม อาจตอบแบบสอบถามบางข้อไม่ตรงกับความเป็นจริงที่เกี่ยวข้อง โดยอาจเกรงว่าจะมีผลได้ผลเสียจากการตอบแบบสอบถาม

ครูและนักเรียนอาจไม่ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนไปตามปกติเมื่อมีผู้วิจัยเข้าไปสังเกตการสอนในห้องเรียน

คำจำกัดความ

ครู หมายถึง ครูผู้กำลังสอนวิชาหน้าที่พลเมืองในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนรัฐบาล ในกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2515

นักเรียน หมายถึง นักเรียนที่กำลังเรียนอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-2-3 ในโรงเรียนรัฐบาล ในกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2515

การเรียนการสอน หมายถึง การจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนให้เป็นไปตามหลักสูตรและประมวลการสอน ตลอดจนกิจกรรมเสริมหลักสูตร และกิจกรรมระหว่างครูกับนักเรียน

วิชาหน้าที่พลเมือง หมายถึง วิชาที่กำหนดไว้ในหลักสูตรชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งมุ่งจะสอนให้เด็กรู้จักหน้าที่พลเมืองทุกคนพึงมี และพึงปฏิบัติต่อสังคมและประเทศชาติ